

MÜASİR DÖVRDƏ NEFT SƏNAYESİ İŞÇİLƏRİNƏ KİTABXANA-İNFORMASIYA XİDMƏTİNİN TƏŞKİLİ

MURADOV P.F.

BDU, Kitabxanaşünaslıq kafedrasının magistrantı

muradperviz@gmail.com

Məqalədə sənaye və texnika sahəsində xidmət edən sənaye işçilərinin kitabxana-informasiya xidmətindən bəhs olunur. Məqalədə həmçinin, kitabxana işinə aid müəyyən aspektlər və müasir informasiya cəmiyyətinin prioritet inkişaf istiqamətləri açıqlanır.

Açar sözlər: *kitabxana xidməti, informasiya fəaliyyəti, oxucu, mütəxəssis, neft sənayesi işçilərinə xidmət edən bir neçə xüsusi tipli kitabxanalar.*

Müasir dövrdə respublikamızda, elm, mədəni quruculuq, elmi-texniki tərəqqi sahəsində qazanılan nailiyyətlər cəmiyyət üzvlərinin intellektual və mədəni səviyyəsinin yüksəlməsinə, potensialının inkişafına, oxucu kontingentinin keyfiyyətə yüksəlməsinə səbəb olmuşdur. Bu işə kitabxana xidməti qarşısında professionallığının artırılması, xidmət prosesinin daha da optimallaşdırılması vəzifələrini qarşıya qoymuşdur. Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyi şəraitində ölkədə kitabxana-informasiya sahəsinin optimallaşdırılması və kompleks inkişafı sahəsində uğurlu ümumdövlət siyasəti həyata keçirilməkdədir. Azərbaycan dövlətinin kitabxana-informasiya sahəsinə dair ümumdövlət siyasətində təhsil müəssisələrinin kitabxanaları, xüsusilə ali təhsil ocaqlarının kitabxana-informasiya fəaliyyətinin maddi-texniki və resurs bazasının gücləndirilməsi və kompleks inkişafı məsələləri mühüm yer tutur.

“Kitabxana işi haqqında” (1999), “İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında” (1998) Azərbaycan Respublikasının qanunlarında, “Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında” (2007), “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramının təsdiq edilməsi haqqında” (2008) Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamlarında [1], eləcə də digər müvafiq dövlət qurumlarının rəsmi əmr, sərəncam və direktiv xarakterli digər sənədlərində sənaye müəssisələrinin kitabxana-informasiya fəaliyyətinin optimallaşdırılması və hərtərəfli inkişafı üçün olduqca mühüm əhəmiyyət kəsb edən müddəalar öz əksini tapmışdır.

Respublikamızda fəaliyyət göstərən geniş şəbəkəli xüsusi kitabxanalar, başqa cür desək, ayrı-ayrı idarə və təşkilatlar, müəssisələr, elm və sənaye müəssisələrinin tabeliyində olan, “28 May” Neft-Qaz Çıxarma İnstitutunun

kitabxanası, “Azərgeofizika” Elmi-Texniki İnstitutunun kitabxanası, “Azərneftyağ Neft Emalı Zavodu”nun Elmi Texniki Kitabxanası, “Dənizneftqazlayihə” DETLİ-nin Elmi-Texniki Kitabxanası, H.Əliyev adına Neft Emalı Zavodunun Elmi-Texniki Kitabxanası, Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi İqtisadi İslahatlar Elmi-Tədqiqat İnstitutunun Elmi-Texniki Kitabxanası, Azərbaycan Neft-Qaz Sənayesi Dövlət Elmi-Tədqiqat və Layihə İnstitutunun Elmi-Texniki Kitabxanası və digər bu tipli, neft sənaye işçilərinə xidmət göstərən elmi-texniki kitabxanaların qarşısında duran əsas vəzifə elmi-texniki ədəbiyyatın təbliğində fəal iştirak etməkdən, sənaye işçilərinin, kitabxana-informasiya tələbatını ödəmək, texniki kitabxana şəbəkəsində metodik rəhbərlik etməkdən, bununla bərabər, texniki kitabxana şəbəkəsini daha da təkmilləşdirmək və bu sahədə yeni texnologiyalar tətbiq etməkdən ibarətdir.

Əməkdar elm xadimi, professor A.A.Xələfov qeyd etmişdir ki, “Xüsusi elmi kitabxanalar içərisində məhz bu tipli kitabxanalar mühüm yer tutur” [3]. Bu baxımdan neft sənayesi işçilərinə xidmət göstərən kitabxanaların fondunun məzmunu digər kitabxanaların fondundan fərqlənir. Neft sənayesi işçilərinə xidmət göstərən kitabxanalarda xidmət sistemi, patent ədəbiyyatı, normativ texniki sənədlər, standartlar, ixtiralar, səmərələşdirici təkliflərə dair ədəbiyyatın xidmət istiqaməti inkişaf etmişdir. Cəmiyyətin informasiya təminatının həyata keçirilməsində, inkişafda olan neft sektoruna mənsub olan kitabxanaların tutduğu mühüm yer bu sahədə informasiya cəmiyyətinin tələblərinə uyğun olaraq, müasir texnologiyaların tətbiqini zəruri edir. Elmi-texniki kitabxanaların kitabxana-informasiya müəssisələrindən birinə çevrilərək sənaye sahəsinin inkişafında, bu sahədə fəaliyyət göstərən elmi kadrların yetişdirilməsində və digər müəssisələrdə aparılan elmi-tədqiqatların analitik-informasiya təminatı, kitabxanaşünaslıq, bibliografiyaşünaslıq, kitabşünaslıq, kitabxana fondlarının konservasiyası və bərpası məsələlərində öz töhfəsini vermişdir. Müasir informasiya texnologiyasının istifadəsi və tətbiqi sahəsində fəaliyyət göstərən sadaladığımız xüsusi tipli elmi-texniki kitabxanalar elmi-texniki informasiya xidmətini həyata keçirməyə çalışaraq bu işin formalaşmasında ardıcıl olaraq iş aparmış, nəhayət, oxuculara informasiya xidməti işini müvəffəqiyyətlə həyata keçirən elmi-texniki informasiya xidmətini yaratmağa müvəffəq olmuşdur. *Fəaliyyət nəticəsində informasiyalaşdırma prinsipləri ilə əlaqədar elmi-texniki kitabxanalar hərtərəfli inkişaf edir və genişlənir* [6].

Respublikamızda fəaliyyət göstərən elmi-texniki kitabxanalarda elmin, texnologiyanın inkişafı ilə bağlı olaraq texnoloji yeniliklər tətbiq edilməyə başlanılsa da, bu kitabxanalarda ənənəvi kitabxana xidmətinin müxtəlif formalarından da geniş şəkildə istifadə edilir ki, bu da istifadəçilərin heç bir maneəyə rast gəlmədən, sərbəst şəkildə resurs bazasından səmərəli

istifadəsinə imkan verir [7]. Müasir informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından məhz ənənəvi fəaliyyətin keyfiyyətini yüksəltmək, internet informasiya resursları, elektron kataloq və elektron kitabxana vasitəsilə informasiya xidmətini həyata keçirmək, elektron məlumat bazaları yaratmaq, elmi kommunikasiyaların inkişafına təkan vermək kimi işlər aid edilir [2].

“Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında” Prezidentin Sərəncamının ardınca “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”nın təsdiqlənməsi Azərbaycanda kitabxana işi sahəsində dövlət qayğısının ən bariz nümunəsi oldu. Dövlət Proqramında Azərbaycan Respublikasında kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması, elmi-mədəni sərvətlərdən hərtərəfli istifadə etmək imkanlarının genişləndirilməsi, cəmiyyətin informasiya təminatının artırılması, eləcə də Azərbaycan kitabxanalarının dünya informasiya məkanına daxil olmasının təmin edilməsi və bütövlükdə respublika kitabxanalarının inkişaf strategiyası müəyyənləşdirilmişdir [1].

Dövlət Proqramının elmi- texniki kitabxanalar şəbəkəsinin fəaliyyətinə əhəmiyyətli dərəcədə təsiri onun inkişaf istiqamətlərində öz əksini tapmışdır. Elmi-texniki kitabxanalar şəbəkəsində informasiya xidməti müxtəlif mənbələr-gedikcə ənənəvi üsul qorunaraq kitabxanada elektron üsulun tətbiqinə başlanılmışdır. Müəssisə və təşkilatların tərkibinə daxil olan elmi-texniki kitabxanalar zaman keçdikcə İnformasiya Resurs Kompleksinin kitab fondundan, tammətənli elektron məlumat bazalarından (EBSCO, JSTOR, BioOne, Oxford University Press, Cambridge University Press), depozitar fondan, elektron məlumat-bibliografiya bazasından və s.-dən istifadəni həyata keçirməyə başladılar [8]. Bu cəhətdən Respublika Elmi-Texniki kitabxanasının (RETK) fəaliyyəti təqdire layiqdir.

Son illərdə RETK-nin müasir kompüter texnologiyası ilə təchiz olunması burada elektron kataloqun və elektron kitabxananın yaradılmasının əsasını qoymuş, Web-sayt yaradılmış, oxuculara xidmət işində müasir informasiya texnologiyalarından, o cümlədən, İNTERNET şəbəkəsindən istifadə edilməsində müəyyən nailiyyətlər qazanılmış, EBSCO elektron məlumat bazasından 40000 adda xarici tammətənli elmi jurnaldan İnternet vasitəsilə istifadə etmək imkanı əldə edilmiş, buraya informasiya texnologiyaları ilə iş təcrübəsini mənimsəmiş yeni kadrlar cəlb edilmişdir. Kitabxana-informasiya proseslərinin avtomatlaşdırılması ayrı-ayrı proseslərdən başlayaraq, kompleks sistemlərə, daha sonra inteqral və şəbəkə sistemlərə qədər inkişaf edərək yüksək texnologiyalara əsaslanır. Bu texniki- texnoloji nailiyyətlər içərisində elektron kataloqlaşdırmanın metod, vasitə və texnologiyaları vacib yer tutur. Elmi-texniki kitabxanalarda elektron kataloqlaşdırma sahəsində yüksək səmərəli sistem və tətbiqinin proqram zərfləri işlənmişdir. İnformasiya

texnologiyalarının inkişafı və onların insan fəaliyyətinin müxtəlif sahələrinə tətbiqi, müasir cəmiyyətin bütün quruluş elementlərini dəyişərək onu transformasiya edir. İnformasiya texnologiyaları (şəbəkə texnologiyaları), hər bir istifadəçiyə informasiya proseslərində (informasiya hazırlanması və yayılması, informasiya xidmətlərinin təqdim edilməsi və onların istifadə edilməsi) iştirak etmək imkanı yaradır. Bu da şəbəkə infrostrukturunun interaktivliyi, o cümlədən, kommunikasiya mühitinin özünütəşkil və özünüinkişafa uyğunlaşması ilə şərtlənir [2].

İnternet texnologiyaları sahəsində aparılan tədqiqatlar kitabxanaşünaslıq elmi və təcrübəsi üçün bir sıra səbəblər üzündən çox vacibdir:

- Cəmiyyət tərəfindən yaradılan informasiya resurslardan istifadə zamanı imkanların bərabər təmin edilməsi zəruridir. Bu müxtəliflik şəraitində paytaxtların, iri şəhərlərin və ölkənin bütün digər yaşayış məntəqələrinin sakinlərinin aktual informasiyaya çıxış imkanları əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənir. Yeri gəlmişkən, bu heç də tələbatçının maddi imkanlarından asılı olan bir səbəb deyil və bu da cəmiyyət üçün aşkar mənfi nəticələrə gətirib çıxarır;

- Kitabxanaların və informasiya mərkəzlərinin bütün informasiya sərvətlərinə rahat, etibarlı və universal müraciət vasitələrinin istifadəçilərə təqdim edilməsi zərurəti aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Kitabxanalar və informasiya mərkəzlərinin bazası əsasında informasiya xidmətinin mahiyyətə yaxşılaşdırmaq,
2. İnformasiya axtarışı və istifadəsi zamanı əmək və vaxt sərfini azaltmaq,
3. Yeni xidmət formaları tətbiq etmək,
4. Kitabxanaya və kitabxanalar şəbəkəsinə yeni istifadəçi kateqoriyası cəlb etmək.

Bu cür sistemlərin mövcudluğu kitabxana istifadəçilərinin sayını real dərəcədə artırmağa imkan verir.

- Oxuculara xidmət işinin getdikcə yaxşılaşdırılması üçün son dövrlərə qədər kifayət dərəcədə inkişaf etmiş yeni şəbəkə texnologiyalarının kitabxana işində bilavasitə tətbiqi vasitəsi kimi kitabxanalararası qarşılıqlı əlaqələrin mahiyyətə yenilənməsi və inkişaf zərurəti yaranmışdır.

Müasir informasiya texnologiyaları kitabxanaların inkişaf taktikasını və strategiyasını müəyyən etməklə, geniş miqyasda elmi fəaliyyət sahələrinə tətbiq olunmaqdadır. Bu proseslər elmi tədqiqat fəaliyyətində informasiya axtarışının həlledici rolu ilə bağlıdır. İnformasiyalaşdırılmış demokratik cəmiyyətdə bir tərəfdən müxtəlif informasiya sistemləri və xidmət sahələri yaranır, digər tərəfdən şəxsiyyətin informasiya mədəniyyətinin səviyyəsi, informasiyanı axtarmaq və istifadə etmək bacarığından asılı olur. Ona görə də informasiyanın elə səmərəli təminat sistemi yaradılmalıdır ki, fəal tələbatçı

katəqoriyası olan alim və mütəxəssisləri informasiya resurslarının operativ və dolğun axtarışı ilə təmin etmiş olsun [4].

Neft sənayesi işçilərinə xidmət göstərən kitabxanalarda İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyalarının, Avtomatlaşdırılmış Kitabxana İnformasiya Sistemlərinin tətbiqi nəticəsində elektron kataloqların, elektron kitabxanaların yaradılaraq istifadəyə verilməsi və beləliklə də çoxsaylı və çoxməqsədli informasiya tələbatçılarının informasiya tələbatlarının təmin edilməsi mümkün olmuşdur.

Respublikamızda artıq kitabxanaların müasirləşdirilməsi və modernləşdirilməsi üçün müvafiq dövlət və qeyri-dövlət təşkilatları özlərinin beynəlxalq əlaqələrini genişləndirir, beynəlxalq qrant layihələrində iştirak edir və kitabxana- informasiya sahəsində ən nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarla səmərəli əməkdaşlıq edirlər. Artıq bu sahədə kifayət qədər mütərəqqi addımlar atılmış və təcrübə toplanmışdır [7].

Ölkəmizdə patent və normativ-texniki sənədlər, standartlar fonduna malik elmi- texniki kitabxanalarda görülən tədbirlərin həyata keçirilməsi, informasiyalaşdırılmış cəmiyyətin tələblərinə cavab verməsi, ən müasir texnika və texnologiyalarla təchiz edilməsi və qabaqcıl təcrübənin ən yeni metodları ilə fəaliyyət göstərərək cəmiyyət üzvlərinin informasiya tələbatının təmin edilməsi üçün mühüm addımlar atmış və tədbirlər görmüşdür. Ona görə də ölkəmizin kitabxana- informasiya müəssisələri müasir şəraitdə dinamik inkişaf edərək Azərbaycanda cəmiyyətin informasiya təminatında və "İnformasiya cəmiyyəti" quruculuğu prosesində başlıca vasitə rolunu oynayır və müstəqil respublikamıza, xalqımıza, elmimizə, təhsilimizə, mədəniyyətimizə xidmət ruhunda köklənərək milli mədəniyyətimizin təzahür forması kimi milli ideologiyamıza, azərbaycançılıq fəlsəfəsi konsepsiyasına, onun təbliğinə istiqamətlənir və qloballaşan dünyada Azərbaycan elminin, təhsilinin, mədəniyyətinin təmsilçisi kimi fəaliyyət göstərirlər [5, 6].

Həyata keçirilmiş mühüm addımlar bir daha ölkənin aparıcı qüvvəsi olan neft sahəsində həyata keçirilən tədbirlərin nəticəsi olaraq ölkədə fəaliyyət göstərən elmi-texniki kitabxanalar şəbəkəsinin müasir tələblərə cavab verməsi istiqamətində mühüm elmi-nəzəri, tətbiqi araşdırmalar aparıldığını, beynəlxalq təcrübəyə əsaslanaraq ölkə üzrə elektron kitabxanaların fəaliyyət prinsipləri və inkişaf perspektivlərinin müəyyən edildiyini, təhlillər aparıldığını və səmərəli qərarların qəbul edilməsi üçün mexanizmlər yaradıldığını sübut edir.

Ümumiyyətlə, müasir şəraitdə idarə və müəssisələr tərkibində fəaliyyət göstərən elmi- texniki kitabxanalar şəbəkəsində kitabxana- informasiya xidmətinin təşkili sahəsində görülən tədbirləri aşağıdakı kimi qruplaşdırmağı məqsədmüvafiq hesab etmək olar:

1. Respublikanın kitabxana-informasiya müəssisələrində avtomatlaşdırma və kompüterləşdirmə proseslərini həyata keçirmək üçün müvafiq maddi-texniki şəraitin yaradılmasının təşkil edilməsi;
2. Bu proseslərin tətbiqi üçün lazım olan proqram və texniki təminat vasitələrinin alınması, kompüterlər, periferiyə qurğuları, mexanikləşdirmə vasitələri, elektrik avadanlıqları və digər zəruri elementlərlə təmin edilmə;
3. Elektron kataloq və elektron kitabxanaların təşkili üçün müvafiq beynəlxalq yazı formatları və AKİS-lərin təşkili;
4. Adları çəkilən nəzəri, texniki və texnoloji prosesləri həyata keçirmək üçün kadr hazırlığı .

Verilən tövsiyələrin həyata keçirilməsi respublikamızda neft sənayesi işçilərinə kitabxana-informasiya xidmətinin daha da təkmilləşdirilməsinə səbəb olar.

ƏDƏBİYYAT

1. *Azərbaycan Respublikasında Kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi- nəzəri, metodik və təcrübi jurnal.* - 2008. - N 2. - s.12.
2. *Xələfova S.A. Müstəqillik illərində Respublika kitabxanalarında elektron kataloqların yaradılması//Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya .* - 2014.-№1.-s.17
3. *Xələfov A.A. Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi. Dərslik(3 hissədə .III cild).*-.: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 2010.-312 s.
4. *Xələfov A.A. XXI əsrin əvvəllərində Azərbaycanda kitabxana işinin əsas inkişaf istiqamətləri (mülahizələr, təkliflər və proqnozlar).*-B., 2006.-205s.
5. *Məmmədov M. Elmi-texniki kitabxana şəbəkələrində mütəxəssislərə kitabxana- informasiya xidmətinin təşkili. Mütərcim Nəşriyyatı, 2009.-111 s.*
6. *Məmmədov M. Respublika Elmi- texniki kitabxanalarında mütəxəssislərə kitabxana-informasiya işinin təşkili// Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi- nəzəri, metodik və təcrübi jurnal.* - 2012.- N (8). - s.64.
7. *Neft sənayesi işçilərinin kitabxana informasiya xidmətinin bəzi məsələləri. (məqalə). 15 yanvar 2013-cü il// Xalq qəzeti.* -2013.-15 yanvar.
8. *Vikipediya (elektron resurs)- daxil olmaq üçün: <http://wikipedia.org/wiki/Repository>*

**ОРГАНИЗОВАНИЕ БИБЛИОТЕЧНЫЕ ИНФОРМАЦИОННЫЕ
УСЛУГИ НЕФТЯНИКОМ В СОВРЕМЕННОМ ВРЕМЕНИ****МУРАДОВ П.Ф.****РЕЗЮМЕ**

В статье говорится от определенной информационной услуге, работающим в сфере индустрии и техники. В статье раскрываются определенные аспекты касающиеся работы библиотеки и приоритетной развитие в современной информационной обществе.

Ключевые слова: библиотечная обслуживание, информационный процесс, читатель, несколько специальных библиотек, которые обслуживают нефтяником.

**ORGANIZATION OF LIBRARY INFORMATION
SERVICES TO THE OILMAN IN MODERN TIME****MURADOV P.F.****SUMMARY**

This article is refers to information service to workers of the industrial and technological sphere. The article describes certain aspects relating to the work of the library and priority development trends of this activity.

Key words: library service, information operations, reader, several special libraries serving workers of the oil industry